

ДУШАН ИЛИЋ*
Институт за европске студије
Београд

УДК 324(4):323(497.5+497.4)
Оригиналан научни рад
Примљен: 30.08.2019
Одобен: 12.09.2019
Страна: 219-234

ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ 2019. ХРВАТСКА И СЛОВЕНИЈА**

Сажетак: Избори за Европски парламент одржани су по девети пут од 23-26. маја 2019. године. На њима су своје представнике бирале и две бивше чланице југословенске федерације, Словенија и Хрватска. У Словенији су избори одржани по четврти пут од приступања Унији 2004. године, док су у најмлађој чланици ЕУ, Хрватској, ово били трећи избори од прикључења 2013. године. Циљ овог рада биће анализа поменутих избора која ће обухватити анализу резултата избора, затим изборне кампање свих релевантних политичких чинилаца, најважније теме заступљене у јавном дискурсу, како унутрашње, тако и спољнополитичке. У том контексту су и питања односа политичких актера у ове две државе према бриселској администрацији, важним геополитичким играчима, попут НАТО, САД, Русије и Кине, затим односа према даљем проширењу Уније, нарочито на земље бивше Југославије са посебним освртом на Србију. У фокусу ће бити и друга отворена питања, нарочито погранични спорови, као и друга актуелна питања релевантна за изборни процес.

Кључне речи: Европски парламент, избори, Словенија, Хрватска, евроинтеграције

Увод

Од 23-26. маја 2019. године одржани су девети по реду избори за Европски парламент. Многи ове изборе виде као једне од најважнијих, с обзиром на озбиљну политичку, економску, али и духовну и идеолошку кризу Европске уније. Ово је свакако била прилика да десне, антибриселске, суверенистичке снаге остваре најбољи резултат до сада, те након Брежита додатно уздрмају темеље Уније. Словенија и Хрватска су две млађе чланице ЕУ, које су некада биле део југословенске државе. Изграђене под јаким утицајем националистичких и клерикалних снага, који су умногоме помогли осамостаљивању ових земаља, оне и данас представљају погодно тло за победу истих. У периоду након уласка Словеније у ЕУ, упоредо са предизборном трком за ЕП, домаћа

* dusan.ilic@ies.rs

** Чланак је део пројекта 179014 које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

политичка криза коначно је ескалирала у целокупној својој комплексности, иако није било видљивих знакова да ће атмосфера европских избора то проузроковати. У почетку су ставови словеначких парламентарних странака о европским изборима били веома резервисани. И владајуће и опозиционе партије нису у довољној мери исказивале интерес за партиципирањем у европском изборном оквиру. Чак се догађало да своје листе нису истицале понекад и месец дана до пред саме изборе. (Kustec Lipicer, 2014: 249). Улазак Хрватске у ЕУ 2013. године није био праћен ентузијазмом и високим очекивањима, као што је то било са уласком земаља Централне и Источне Европе 2004. године, чак је преовладала равнодушност, али се осећао и умерени оптимизам. У јавности, чланство у ЕУ је представљено као шанса да се промени правац стагнирајуће економије и побољша функционисање институција, као најбитнијег чиниоца будућег развоја једне земље, која није у потпуности била припремљена да искористи све погодности поменутог чланства (Hečjak, 2014: 155).

Избори за европски парламент у Хрватској

Ретроспектива претходног изборног циклуса

Република Хрватска је постала двадесет осма и уједно најмлађа чланица Европске Уније 1. јула 2013. године. Непосредно пре формалног приступања Унији, у Хрватској су 14. априла исте године одржани први избори за Европски парламент. Ови избори су специфични по томе што су одржани само у Републици Хрватској, не и у другим чланицама ЕУ, док су хрватски представници бирани на мандат од свега годину дана, с обзиром на то да су већ наредне 2014. године, одржани редовни избори на нивоу целе ЕУ. Хрватски грађани су на првим изборима 2013. године бирали 12 заступника. Резултати су показали готово подједнаку снагу два блока окупљена око највеће десно и лево оријентисане странке, ХДЗ и СДП. Уз незнатну разлику десни блок око ХДЗ-а освојио је 6 мандата, један више од коалиције окупљене око социјалдемократа. Поред њих, један мандат задобила је још једна партија левице. У питању је партија Хрватски лабуристи – странка рада. Годину дана након прикључења Хрватске, на целокупној територији ЕУ одржани су редовни избори за Европски парламент. У Хрватској је победу однела коалиција окупљена око ХДЗ са 6 мандата (од тога ХДЗ 4, а ХСС и ХСП-АС по 1). Кукуруку коалиција око СДП освојила је 4 мандата (СДП 3, ХНС 1), док је једно место заузела и зелена партија, Одрживи развој Хрватске – ОРаХ (Državno izborno povjerenstvo RH, 2014). Тако да су и ови избори показали доминацију десних снага, што је тада још била последица губитка власти левичарске Кукуруку коалиције око СДП.

Политички актери: доминација деснице

Од обнове вишестраначког система 1990. године у Хрватској су се на власти смењивала два блока, што је овај систем чинило биполарним. Нешто дуже је на власти био блок десно оријентисаних странака окупљених око ХДЗ, док је повремено превагу односио блок левих и либералних партија окупљених око СДП. Међутим, последњих година хрватски политички систем све више

губи одлике бипартијског. Наиме, чини се да као и у већини европских држава класична подела на левицу и десницу, која се и у Хрватској очитовала поделом по линији ХДЗ/СДП све више губи на значају, те се у последњих неколико година појавило више покрета и партија које би желеле да се етаблирају као представници тзв. трећег пута, тј. као алтернатива и левици и десници. Овде ваља споменути само неке од значајнијих политичких актера који су се појавили недавно и који већ партиципирају у Сабору, попут странке Мост независних листа или антиестаблишмент покрета Живи зид, те нових снага попут Странке антикорупције, развоја и транспарентности (СТАРТ) или коалиције Паметно. Поменуте странке и покрети по мишљењу појединих аналитичара имају перспективу, те ће свакако расти на крилима незадовољства бирача најзаступљенијим партијама, ХДЗ и СДП (JutarnjiVijesti, 2018). У даљем тексту биће укратко изложене најважније одлике неколико најзначајнијих политичких играча на политичкој сцени Хрватске.

Хрватска демократска заједница највећа је политичка странка у Хрватској. Основана је 1989. године, а већ следеће године освојила је власт. Њен оснивач Фрањо Туђман уједно је и најзначајнија политичка фигура 90-тих година. Формирана уз помоћ хрватске емиграције као антијугословенска и антикомунистичка, одиграла је важну улогу у осамостаљивању Хрватске 1991. године, као и заокруживању републичких граница уз свеобухватно етничко чишћење Срба, нарочито са простора Крајине. У свом програму ХДЗ дефинише себе као државотворну странку која промовише хрватске националне интересе, која баштини традиционалне, родољубиве, демохришћанске вредности. На економском плану заступа концепт социјално-тржишне привреде, а себе смешта у простор странака европског десног центра, те је и чланица Европске народне партије (Statut HDZ, 2018). На унутрашњем плану себе профилише и као заштитника тзв. „бранитеља“, а такође је и партија која има подршку клера Римокатоличке цркве у Хрватској. У периоду од прошлих европарламентарних избора 2014. године, ХДЗ се успео вратити на власт 2015, те се на челу са Андрејом Пленковићем учврстити 2016. године. Рачунајући на подршку велике скупине тзв. „бранитеља“, чланови ове партије врло често играју на карту антисрпске реторике, нарочито када се ради о статусу ћирилице или обележавању годишњица војних операција „Олуја“ и „Бљесак“, те релативизацији злочина и изједначавању жртава у Јасеновцу, Блајбургу и Вуковару (HDZ, 2019).

Социјалдемократска партија Хрватске највећа је опозициона странка у Хрватској. Правни је наследник некадашњег Савеза комуниста Хрватске, а профилисала се као партија левог центра, социјалдемократске оријентације, која промовише равноправност свих грађана, нарочито полну и родну равноправност, те афирмише права и слободе обесправљених и запостављених појединаца, друштвених слојева, као и радника. Придružена је чланица Партије европских социјалиста (Statut SDP, 2018). Иако је некада своје упориште имала у српском и пројугословенском бирачком телу, данас се ова партија профилише као алтернатива званичном националистичком наративу који је поново у експанзији након приступања Европској унији. Такође, као заштитник права

обесправљених радника, те противник најављене реформе пензионог система кроз подршку синдикалној иницијативи „67 је превише“ (SDP, 2019). Иако владајућа странка у периоду од 2000-2003. и 2011-2015. године, након пораза 2015. године, налази се у стрмоглавом паду, а са новим руководством и новим председником Давором Бернардићем покушава да консолидује своје редове.

Мост независних листа (МОСТ) је странка настала 2012. године као платформа различитих групација, друштвено ангажованих појединаца и нестраначких личности млађе генерације. Након великог успеха на парламентарним изборима 2015, улазе у коалицију са ХДЗ, која је потврђена наредне 2016. избором председника странке и бившег градоначелника Метковића, Боже Петрова, за председника Сабора. Међутим, након смене четворице министара 2017. године из редова МОСТ, иста прелази у опозицију. У медијима се доста спекулисало о повезаности МОСТ и Римокатоличке цркве, те се овај покрет често означава десним и криптоклерикалним, као и покушајем повратка на изворне позиције ХДЗ (AlJazeera Balkans, 2017).

Живи зид. Овај активистички покрет регистрован је 2014. године од стране групе млађих активиста који су у више наврата спречавали присилно исељење породица из њихових домова од стране полицијских органа. Често их означавају популистима. Међутим, они се декларишу као озбиљни критичари монетарног и банкарског система, као и свеукупног неолибералног економског поретка, несврставајући себе ни лево ни десно (Живи зид, 2019). На њиховом челу је Иван Вилибор Синчић, док је најактивнији Иван Пернар, који је уједно и председник Савеза за промене, странке уз коју је Живи зид уско повезан. Највећи успех остварен је на председничким изборима 2016, када је Синчић као кандидат ове партије освојио треће место са освојених 16,42% гласова.

Амстердамска коалиција је савез неколико странака леволибералне оријентације. Окосницу коалиције од либералних партија чине Грађанско-либерални савез (ГЛАС), Хрватска сељачка странка (ХСС) и Истарски демократски сабор (ИДС), док су од странака левог центра Хрватски лабуристи – странка рада и Хрватска странка умировљеника (ХСУ). Поред ИДС заступљена је још једна регионална партија, Приморско-горански савез. Носилац листе је истарски жупан из редова ИДС Валтер Флего. Изразито проевропска и антисуверенистичка, нарочито у контексту критике политике Орбана, Салвинија и сл. (portal.hr, 2019). Иначе, своје име ова коалиција дугује холандском граду у коме је и створена и у ком је приступила Алијанси европских либерала и демократа. До прошле године, саставни део коалиције била је и странка Паметно, али је услед неслагања око питања ријечног бродоградилшта Уљаник иступила из исте (Index.hr, 2018).

Самостална демократска српска странка (СДСС) највећа је представница неке мањине у Хрватској. С обзиром на чињеницу да и упркос геноциду у Другом светском рату и етничком чишћењу 90-тих година, број Срба износи око 4,4%, те чињеницу да у Србији око 100 000 људи поседује хрватско држављанство, а највећи број њих су управо протерани Срби, чинило се да ће СДСС имати изгледа да као једина мањинска странка освоји мандат на овим европарламентарним изборима. Иако је носиоцу ове листе, Милораду Пупов-

цу, на прошлим изборима недостајало свега 1500 гласова како би освојио место у Европском парламенту, овога пута листа је била ојачана и угледним загревачким професором Дејаном Јовићем, који је посебно истакао важност гласова на које се рачуна у Србији и БиХ (Blic, 2019). Странка поред очувања српског идентитета, баштини и социјалдемократске и антифашистичке традиције, а чланица је Прогресивне алијансе социјалиста и демократа. Посебан тест за ову партију били су и избори за већа и представнике мањина који су одржани 05.маја 2019.

Изборне теме

Избори који су одржани крајем маја били су одличан лакмус папир тренутне политичке ситуације у Хрватској. Иако је општи тренд у Европи својеврсно политичко скретање удесно, у Хрватској је та тенденција узрокована много дубљим разлозима. Прво, треба имати на уму да је Хрватска најмлађа чланица ЕУ, те се свакако није могла за свега неколико година потпуно интегрисати у овај врло сложени систем. Ово се нарочито односи на политичке теме које преовлађују у јавном дискурсу. Наиме, и даље националне теме односе превагу над „европским“. Стога и не чуди изразито ниска излазност на прошлим, те очекивано слична и на овим европарламентарним изборима (HRT, 2019). Оно што је свакако евидентно, то је да се европска (и глобална) подела на „глобалисте“ и „суверенисте“ делимично осликава и на хрватску политичку сцену, али не тако пресудно као у другим европским земљама. Живи зид је једина евроскептична странка која се залаже за иступање из ЕУ и НАТО (Blic, 2018). Код свих осталих актера постоји консензус по овим питањима. Чак и две групе радикално десно оријентисаних странака, Хрватски суверенисти и Неовисни за Хрватску, нису евроскептичне снаге. Њихова агенда своди се на заштиту граница од мигрантске најезде, а нарочито на блокирање европског пута Србије до коначног решавања међусобних отворених питања (JutarnjiVijesti, 2019).

Изборна кампања свакако је остала у сенци одређених важних годишњица, чија контроверза представља константу хрватског друштва. То су у првом реду обележавање годишњица везаних за Блајбург, Јасеновац и војну операцију „Бљесак“. Ови догађаји озбиљно поларизују хрватско друштво неvezано од конкретних изборних ритмова. Чини се да је након уласка у ЕУ, хрватско друштво поново драматично склизнуло ка десници, која у овој земљи има озбиљну хипотеку усташког наслеђа из времена НДХ. То се читује и великом „гужвом“ на десној страни политичког спектра. Скретање удесно најочигледније се у Хрватској испољава антисрпским испадима. Довољно је споменути само неке од све бројнијих, попут спаљивања лутке са ликом Милорада Пуповца (РТС, 2019), напада на ватерполисте ВК Црвена Звезда у Сплиту (Slobodna Dalmacija, 2019) или националистичких порука на билбордима српске странке СДСС (Ања Владисављевић, 2019).

Поред поменутих и готово неизоставних тема, које се одржавају на крилима прошлости, поготово на крилима победе у тзв. „Домовинском рату“, као и других тема које се тичу односа са Србијом и према српском питању уопште,

односи са другим суседима такође су били актуелни у предизборном периоду. У првом реду, ту је вишегодишњи погранични проблем кога Хрватска има са Словенијом у Пиранском заливу. Иако су обе државе пристале на међународну арбитражу, која је решена у корист Словеније, Хрватска је услед пораза покушала да дискредитује исту, како би имала изговор за непризнавање арбитражне одлуке. Постоје индиције да, иако је то званично демантовано, хрватска Сигурносно-обавештајна агенција (СОА) стоји иза прислушкивања разговора између бившег словеначког арбитра Јернеја Секолеца и службенице словеначке владе Симоне Дерник (novilist.hr, 2019). Са друге стране, хрватску јавност узнемирила је и изјава Антонија Тајанија, председника Европског парламента, који је на обележавању Дана сећања на италијанске жртве у бившој Југославији, назвао Истру и Далмацију италијанским земљама. Ово је изазвало бурне реакције хрватске јавности и странака и дало подстицај актерима који се на јавној сцени декларишу као заштитници хрватских интереса, да искористе овакву изјаву и у предизборне сврхе (Srzić Ante, 2019). Занимљиво је у овом контексту истаћи и чињеницу да је ХДЗ подржао одлуку ЕПП да суспендује мађарску партију Фидес Виктора Орбана.

Поред поменутих тема које се односе на међукомшијске односе, у предизборној кампањи доминирале су и економске теме. Занимљива је била и расправа која је вођена око прихватања листе судије Мислава Колакушића, нарочито око политичког ангажмана носилаца правосудних функција. На крају је ова листа прихваћена, а судија Колакушић је најавио да ће ако уђе у Европски парламент престати да врши судијску функцију (JutarnjiVijesti, 2019).

Процене резултата и истраживања јавног мњења

Што се тиче подршке грађана појединим политичким партијама, приметно је да како су се приближавали европарламентарни избори подршка готово свим релевантним политичким чиниоцима је опадала. Само од фебруара до краја априла подршка највећој странци, Хрватској демократској заједници, опала је са 28,4% на 25,5% (Данас, 2019), док ни код осталих партија ситуација није била ништа боља. Наиме, друга најзначајнија странка, Социјалдемократска партија, мање од месец дана пред изборе рачунала је на свега 13,3% подршке бирачког тела, што је уједно и најгори рејтинг ове партије од како се воде истраживања јавног мњења у Хрватској. Трећи по популарности је Живи зид са подршком од 11,9%, што представља релативно истоветну популарност у односу на претходне месеце, али опет ни приближно предвиђањима са почетка године, када је овај покрет готово био изједначен са СДП. Коалиција МОСТ уз незнатни пораст, већ је неко време на око 6,5%, док је нова политичка опција СТАРТ достигла 4,9% подршке бирачког тела. Странка рада и солидарности Милана Бандића налазила се на око 3,5%, док су Неовисни за Хрватску такође остварили пораст и дошли на око 3,1% (N1 Hrvatska, 2019).

Са друге стране, када се анализирају паралелна истраживања јавног мњења о подршци поменутих актерима која се тичу њихових шанси на европарламентарним изборима, ситуација је била нешто другачија. Наиме, ХДЗ је и даље убедљиво водио, али сама подршка му је опадала. За свега месец дана ова пар-

тија је са 29,5% спала на 26,9% подршке. Али ни други актери нису бележили пораст, већ напротив пад свог рејтинга. СДП-ова листа забележила је пад у периоду од краја марта до краја априла са 18,9% на 18,4%. Живи зид је такође у овом периоду изгубио потпору бирача, с обзиром на то да је иста опала са 9,4% на 8,7%, али је и даље чврсто стајао на трећем месту. Следећа је Амстердамска коалиција, која је с обзиром на испитивања јавног мњења обављеним месец дана пред изборе могла очекивати око 7,1% гласова, те је представљала једну од ретких листа која је забележила раст од готово 1,5% у односу на претходна истраживања. Што се тиче коалиције МОСТ, чини се да је једна од ретких политичких чинилаца који имају стабилно бирачко тело. Наиме, њена подршка је готово константно на око 6%. Овде ваља споменути и листе које су се по поменутих испитивањима налазиле испод изборног прага, али нису биле без изгледа да га прескоче и евентуално освоје бар једно заступничко место. У том контексту СТАРТ је имао најбоље изгледе са подршком од око 3,9%, иако су у марту могли да рачунају на нешто већи проценат од 4,1%. Странка рада и солидарности је за свега месец дана, у периоду између краја марта и краја априла, изгубила значајну подршку, те је са 4,0% спала на 3,1%. Неовисни за Хрватску забележили су раст у овом периоду, те су са 1,5% дошли до 2,8%. Независна листа Мислава Колакушића први пут је тестирана међу бирачима месец дана пред изборе, те је њена процењена снага на око 2,8%. Хрватски суверенисти на челу са Ружом Томашић имали су потпору од око 2,7%, док је на сличном нивоу била и подршка независном кандидату Маријани Петир. Неодлучних и неодређених бирача било је око 9,5% (N1 Hrvatska, 2019).

Што се тиче валоризације горепомнутих процена изборних резултата, тј. конкретне расподеле мандата, чинило се да би ХДЗ засигурно могао да рачуна на 5 мандата, СДП на 3, а Живи зид, Амстердамска коалиција и МОСТ на по једног заступника у Европском парламенту. За прелазак изборног цензуса највеће шансе имао је СТАРТ. Остале партије и коалиције биле су на око 3 процената или мање, те су им преостале мале шансе да месец дана пред изборе прескоче поменути праг. Процене су говориле да ће преостали дванаести мандат освојити или нека од листа која накнадно успе да прескочи изборни праг, али је било вероватније да ће он припасти некој од листа које већ буду осигурале мандате у Европском парламенту. С обзиром на важећу Д'Онтову варијанту пропорционалног изборног система, највероватнији исход је био да ће преостали дванаести мандат припасти листи са највећим бројем освојених гласова, а то би у овом случају била листа окупљена око ХДЗ (Dnevnik.hr, 2019).

Резултати избора

На почетку ваља запазити да је и у Хрватској излазност била изнад очекиване, као и у другим европским земљама. на изборе је изашло рекордних 29,85% хрватских бирача. Резултати избора у Хрватској донели су велика изненађења. Упркос предизборним пројекцијама, СДП је остварио неочекиван резултат и по броју мандата се изједначио са ХДЗ, који овога пута није однео тријумфалну победу како се очекивало. Две највеће странке освојиле су 22,72% и 18,71%, односно по 4 мандата. Велики успех остварили су Хрватски суверенисти на челу са Ружом Томашић са 8,52% гласова и једним мандатом.

Међутим, највеће изненађење ових избора, представља резултат листе Мислава Колакушића, која је избила на четврто место са освојених 7,89% и узела један мандат. По један мандат освојили су и Живи зид са 5,66% и Амстердамска коалиција са 5,19%. Цензус нису прешли МОСТ, Неовисни за Хрватску, али ни СДСС (Državno izborno povjerenstvo RH, 2019). Када се погледа географија изборних резултата, увиђа се постојање одређених дубљих етнотериторијалних расцепа који су довели до оваквог исхода. Истра је и овога пута гласала већински за ИДС, који је предводио Амстердамску коалицију. Међимурје је стало уз либералну ХНС, али они нису прешли цензус. Српски предели у Крајини и на истоку Славоније подржали су СДСС. Живи зид је најбољи резултат имао у Загребу. СДП је подржало становништво изворне територије Хрватске (од Вараждина до Ријеке), док је ХДЗ однео победу у Славонији, Далмацији и деловима Крајине. Могло би се закључити да је овакво гласање плод дубљих друштвених расцепа, које поједини аутори сматрају главним факторима за формирање партија уопште (Alexander S. Perepechko, Vladimir A. Kolossov, Craig ZumBrunnen, 2007: 180-203). Тако да овакав исход избора може бити показатељ одређених социјално-територијалних подела у хрватском друштву.

Избори за европски парламент у Словенији

Ретроспектива избора 2014. године

На претходним изборима за ЕП 2014. године, забележена је најмања излазност од уласка Словеније у ЕУ 2004. По некима разлог за овако ниску излазност јесте чињеница да су избори за ЕП „другоразредног значаја“ (Jenko Tea, 2015: 26-27). Такође, утицај на слабу излазност имали су опадање почетног ентузијазма након приступања ЕУ, али и унутрашња политичка криза која се очитовала проблемима око реконструкције владе (Jenko Tea, 2015: 50).

Изборну победу остварила је Словеначка демократска странка (СДС) са освојених 24,78% и 3 мандата, док су је пратиле коалиција Нова Словенија – хришћански демократи (НСи) и Словеначка народна странка (СЛС) са 16,60% и задобијена 2 мандата. Места у Европском парламенту обезбедиле су и листе Верујем Игор Шолтеса са 10,33%, затим Демократска странка пензионера Словеније (ДеСУС) са 8,12%, као и Социјалдемократи (СД) са 8,08%, што им је било довољно за по један мандат (Državna volilna komisija, 2014).

У међувремену дошло је до озбиљних преокрета на словеначкој политичкој сцени. Са парламентарне сцене је сишла Позитивна Словенија, док је Странци модерног центра Мира Церара, која је на парламентарним изборима 2014. године освојила највише гласова, драстично опала подршка. Потпуно нова странка, Листа Марјана Шарца, етаблирала се у међувремену као највећа партија у земљи, док је с друге стране и Словеначка национална странка Змага Јелинчића успела повратити парламентарни статус.

Главни актери: динамичне промене

Политичка сцена у Словенији врло је динамична са врло честим променама политичких актера на јавној сцени. Од приступања Словеније ЕУ 2004.

године, јако много актера се појавило на политичкој позорници, али је и много њих престало бити релевантно. У светлу појаве нових снага у Европи, чини се да Словенија умногоме предњачи на овом плану. Зато ћемо се укратко осврнути на оне странке и покрете којима су даване највеће шансе да освоје мандате у Европском парламенту.

Словеначка демократска странка (СДС) тренутно је највећа и најстабилнија словеначка политичка партија. Иако настала уједињењем Социјалдемократске партије Словеније и Словеначке демократске уније, од 2000-тих на овамо прерасла је у партију десног центра, те постаје део ЕПП. На махове радикално популистичка и националистичка, а до скоро уско повезана и са Римокатоличком црквом (Ramet Sabrina, 1999: 155-162). На њеном челу је Јанез Јанша, један од главних виновника отцепљења Словеније од СФРЈ и у два наврата председник владе. Тренутно је највећа странка у Парламенту Словеније, а уједно и највећа опозициона партија. На ове изборе излази у коалицији са Словеначком народном странком (СНС), конзервативном, демохришћанском партијом, такође чланицом ЕПП (Demokracija, 2019).

Листа Марјана Шарца (ЛМШ) је партија актуелног премијера Марјана Шарца, бившег новинара и глумца, која први пут учествује на изборима за ЕП. Ово је странка центра, коју многи означавају *catch-all* партијом. Део је Алијансе либерала и демократа за Европу. Многи су је видели као једног од главних фаворита, уз назнаку да је њен лидер тренутно најпопуларнији политичар у земљи.

Социјалдемократи (СД). Наследница је Савеза комуниста Словеније. Највећа је левичарска партија у земљи. Чланица је Социјалистичке интернационале и Партије европских социјалиста. На њеном челу је Дејан Жидан, док је најпознатија европосланица Тања Фајон. Тренутно је део владајуће већине са ЛМШ на челу. У оквиру својих социјалдемократских усмерења, странка се залаже за социјално-тржишни модел привреде (Statut Socialnih demokratov, 2013).

Левица је партија која је настала уједињавањем више левичарских група и странака, а правна је наследница Уједињене левице. Поред Социјалдемократа, представља другу најзначајнију левичарску странку. Циљ партије је друштвена трансформација ка демократском и еколошком социјализму (Statut Levi-se, 2017).

Нова Словенија – хришћански демократи (NSi) је партија десног усмерења. Баштиник је демохришћанских политичких традиција. Промовише конзервативне и породичне вредности, а чланица је Европске народне партије (ЕПП). На њеном челу је Матеј Тонин.

Демократска странка пензионера Словеније (ДеСУС). На овим изборима носилац листе биће Кардељев унук Игор Шолтес, који је на прошлим европарламентарним изборима са својом тадашњом листом Верујем освојио један мандат (RTV Slo, 2019).

Словеначка национална странка (СНС). Ово је можда и најрадикалнија опција на словеначкој политичкој сцени. Десничарска, националистичка, евроскептична, анти-НАТО и антиимигрантска странка. На њеном челу је Змаго

Јелинчић Племенити, врло контроверзан политичар, познат по својим антибриселским, али и антихрватским ставовима (Šokić Ivan, 2019).

Предизборне теме

На изборима за ЕП у 2014. Словенија је имала излазност од само 24,5 одсто, што је четврта најнижа излазност у ЕУ. Ово је само половина уобичајеног одзива на националним парламентарним изборима. Словенци виде Брисел као удаљен и апстрактан. С друге стране, само осам посланика које ова држава бира на европарламентарним изборима је релативно мали број који оставља утисак недовољног утицаја који словеначки представници могу имати у ЕП. Јавни интерес за ЕУ обично је ограничен само на питања везана за унутрашњу политику, као што су коришћење одређених европских фондова, те улога ЕУ у решавању словеначко-хрватског граничног спора. По неким мишљењима, мигрантска криза би могла донекле повећати интересовања за шира европска питања. Као резултат тога, излазност би могла порастати и до 30% ове године, што би у овој констелацији снага вероватно више ишло на руку проевропским странкама (Dennison and Zerka, 2019: 42).

Једна од најзначајнијих тема везана за суседство, јесте гранични проблем који Словенија има са Хрватском у Пиранском заливу. Након покушаја решавања овог питања путем арбитраже, која је пресудила у корист Словеније, друга страна је на све начине покушала да дискредитује исту, како би имала изговор за непризнавање решења које је арбитража донела. С тим у вези је и афера прислушкивања разговора бившег словеначког арбитра и владине службенице, коју је хрватска страна искористила као повод за непризнавање арбитражне одлуке. Словеначка јавност није задовољна понашањем Брисела, а чак је и изразито проевропски премијер Марјан Шарец критиковао ЕУ по том питању (Lončar Andreja, 2019).

Питања економског и регионалног развоја, миграција, као и позиционирање политичких актера према новој оси поделе на бриселске и антибриселске, тј. суверенистичке снаге, теме су које доминирају у јавном дискурсу у предизборној кампањи. Национални конзервативци из Словеначке демократске странке (СДС) покушали су да искористе прилику да употребе ову предизборну кампању и за критику тренутне владајуће коалиције. СДС је освојио највише гласова на прошлогодишњим парламентарним изборима, те је ово била прилика за учвршћивање тренутне позиције. Странка се током кампање колико толико уздржавала од наглашавања својих досадашњих антимиграционих ставова, како би успела да привуче и нешто млађе бирачко тело које традиционално остаје код куће. Насупрот томе, партије левог центра могу да се концентришу на европске вредности, осуђујући „Орбаноизацију“ СДС-а и уоквирујући гласање као *де факто* референдум о европским интеграцијама. Левица је током кампање скретала пажњу на еколошка, хуманитарна и социјална питања (Dennison and Zerka, 2019: 42).

Изузимајући Јелинчићеву СНС, која је једина права десничарска, националистичка и антибриселска странка, у Словенији постоји консензус око свих

важних друштвених питања. Владајућа коалиција левих и либералних партија коју чине Листа Марјана Шарца, Социјалдемократе, Странка модерног центра Мира Церара, Странка Аленке Братушек и Демократска странка пензионера Словеније, уз подршку Левице снажно стоји на проевропским позицијама. С друге стране, највећа опозициона Словеначка демократска странка Јанеза Јанше све више се креће у правцу тзв. „десног популизма“, тј. у правцу нелибералне идеологије која подсећа на политику мађарског премијера Виктора Орбана, нарочито по питању миграција. Демохришћанска Нова Словенија све више се по поменутих питањима приближава СДС (Dennison and Zerka, 2019: 42).

Истраживања јавног мњења

Истраживања јавног мњења пред ове изборе чине се врло различитим. Показују врло динамичне промене подршке појединим учесницима избора. Највећа дискрепанца приметна је била у случају Листе Марјана Шарца, којој су различите анкете давале снагу у распону од 16,8% до 28,0% подршке. Листом са најстабилнијим бирачким телом чинила се коалиција СДС-СЛС којој су анкете предвиђале између 14-19% подршке. Затим следе Социјалдемократи, којима је подршка нешто опала, али су имали готово осигуран двоцифрен резултат. Левици је од почетка године драстично опала популарност и то са готово 12% подршке на свега 6-7%. Ово их је могло коштати освајања мандата који су им предвиђала истраживања са почетка године. Место у Европском парламенту су у зависности од успеха других партија, имале прилике да можда освоје и НСи, ДеСУС, СНС, док Странци модерног центра (СМЦ) бившег премијера Мира Церара и Странци Аленке Братушек (САБ), предизборне анкете нису давале много шанси за успех.

Табела 1. *Истраживање јавног мњења у Словенији (27.01.2019.)*

Date	Source
27/01/2019	Mediana

Score	Seat projection	Abbreviation	Party/Coalition
26.6%	3	SDS	Slovenska demokratska stranka
25.6%	3	Lista M.Š.	Lista Marjana Šarca
14.7%	1	SD	Socialni demokrati
12.1%	1	LEVICA	LEVICA
6.0%	0	SNS	Slovenska Nacionalna Stranka
5.1%	0	N.Si	Nova Slovenija
3.8%	0	DeSUS	Demokratska stranka upokojenecv Slovenije
3.0%	0	SAB	Stranka Alenke Bratušek
2.8%	0	SMC	Stranka modernega centra
0.4%	0	Other parties	

Извор: <https://www.zurnal24.si/slovenija/presenetljivi-rezultati-brez-poslancev-bi-ostali-smc-sab-nsi-in-desus-323741> (приступљено 08.05.2019.)

Месец дана пред изборе, истраживања јавног мњења коалицији СДС-СЛС прогнозираше су између 15,7-16,8% подршке, Листи Марјана Шарца око 16-17%, Социјалдемократима између 11,5-16,9%, Новој Словенији 8,3-9,7%, Левици 7,0-8,3%, ДеСУС 4,6-8,2%, док је по неким анкетама СНС Змага Јелинчића могао бити изненађење избора и освојити до 6,5% гласова (24ur, 2019). Због овако великих разлика у анкетама тешко је било проценити које ће странке освојити места у Европском парламенту. Места ће готово засигурно освојити СДС-СЛС, ЛМШ, СД, а могуће и Левица, НСи, док ће на ивици вероватно остати ДеСУС и СНС.

Резултати избора

Као и у целој Унији и у Словенији је излазност била много већа него на претходним изборима. На изборе је изашло за Словенију рекордних 28,89% гласача. Највећи победник избора свакако је СДС који је освојио 26,25% гласова и 3 посланичка места. Следе је Социјалдемократи са 18,66% и два мандата, а Листа Марјана Шарца остварила је нешто слабији резултат, освојивши 15,44% и два мандата, иако су јој предизборне анкете давале чак и благу предност у односу на највеће конкуренте. Изборни праг прешла је и демохришћанска НСи, која је са 11,12% гласова узела један мандат. Испод цензуса остали су Левица са 6,43%, ДеСУС са 5,67%, али и Јелинчићев СНС са 4,01% (Državna volilna komisija, 2019).

Када се детаљније анализирају резултати ових избора, може се закључити да се СДС учврстила као појединачно најјача и најстабилнија политичка партија. Велики скок доживеле су Социјалдемократе, док је листа актуелног премијера Марјана Шарца циљала већу подршку бирача, али с обзиром на изборну математику, освојена два мандата представљају солидан резултат. Свакако да разлога за славље имају и демохришћани из НСи који су овога пута без СЛС освојили двоцифрен резултат и један мандат. Највећим губитницима се могу сматрати Левица и ДеСУС, који нису прешли цензус, а велико изненађење у виду повратка на сцену Змага Јелинчића и његовог СНС, ипак се није догодило. Владајућа ЛМШ највише гласова освојила је у Камнику, Домжалама, Јесеницама и Лендави. Њен коалициони партнер, СД своје упориште је нашао у Љубљани, Прекомурју, Велењу, Кочевју, Трбовљу, као и приморским крајевима, Копру, Изоли, Сежани и Пирану. Листа СДС-СЛС освојила је највише гласова у свим осталима крајевима. Поменућемо само Марибор, Цеље, Кршко, Птуј, Крањ, Ново место, Постојну итд.

Закључна разматрања

Након одржаних избора за Европски парламент дошло је до великих промена на европској политичкој сцени. Први пут након ових избора две највеће европске политичке групације, демохришћани окупљени у ЕПП и социјалдемократе из Прогресивне алијансе социјалиста и демократа, не могу сами

формирати већину, већ ће им бити неопходна подршка још неке групе, највероватније либерала и зелених. Поменуте либералне и зелене партије доживеле су озбиљан успех. Упоредо са њима, велики успех оствариле су десне евроскептичне странке. Што се Хрватске и Словеније тиче, ови избори представљали су тест тренутне подршке најрелевантнијим политичким чиниоцима. Натпросечно висока излазност, као и озбиљнији резултат опозиционих групација, свакако је индикатор незадовољства грађана ове две земље владајућим партијама.

Када се са идеолошког аспекта посматра, запажа се да је ситуација у Словенији поларизована. Наиме, иако је политичка сцена Словеније крајње фрагментисана, десне и демохришћанске снаге (СДС-СЛС и НСи) освојиле су половину мандата. Владајуће партије, либерална ЛМШ и лево оријентисана СД освојиле су заједно другу половину мандата. Што значи да се може учити подела на десне и леволибералне снаге, које су оваквом расподелом мандата пружиле наговештај успостављања какве-такве равнотеже на политичкој сцени ове земље.

У Хрватској се ситуација умногоме закомпликовала, нарочито након једног од најлошијих резултата ХДЗ у његовој историји. Такво стање искористила је екстремно десничарска групација тзв. хрватских суверениста. Али је много занимљивија ситуација била на левом делу спектра, где се СДП на потпуно изненађење свих, изједначио са ХДЗ по броју освојених места. Велике промене на хрватској сцени може означавати и озбиљан резултат листе Мислава Колакушића, а да ли ће до истих и доћи показаће наредни период. Оно што је свакако остало константа хрватског друштва уопште, то је озбиљан антисрпски став великог дела јавности, који је био централни феномен и ове предизборне кампање.

Литература:

1. Vladislavljević Ana (2019): „Pupovac osudio poruke mržnje ispisane na izbornim bilbordima“, *BIRN*, 03.05.2019, <https://balkaninsight.com/2019/05/03/pupovac-osudio-poruke-mrznje-ispisane-na-izbornim-bilbordima/?lang=sr>, pristupljeno 07.05.2019.
2. „Podrška HDZ i SDP u padu“, *Danas*, 22.04.2019, <https://www.danas.rs/svet/podrskahdz-i-sdp-u-padu/>, pristupljeno 29.04.2019.
3. „Amsterdamska koalicija predstavila svoju listu za europske izbore, ima iznenađenja“, *tportal.hr*, 23.02.2019, <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/amsterdamska-koalicija-predstavila-svoju-listu-za-europske-izbore-ima-iznadenja-foto-20190223>, pristupljeno 04.05.2019.
4. „Analitičari o stranci Dalije Orešković“, *Jutarnji Vijesti*, 30.12.2018, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/analiticari-o-stranci-dalije-oreskovic-slazu-se-da-prostora-za-nju-ima-isticu-i-minuse-ime-stranke-i-nije-najsretnije-a-tu-je-i-kadrovski-problem/8229062/>, pristupljeno 30.04.2019.
5. „Bernardić potpisao inicijativu „67 je previše“ i pozvao sve građane da se odazovu“, <http://www.sdp.hr/aktualno/bernardic-potpisao-sindikalnu-inicijativu-67-previse-pozvao-gradane-da-se-odazovu/>, pristupljeno 03.05.2019.

6. „Bo SNS veliko presenečenje evropskih volitev?“, <https://www.24ur.com/novice/slovenija/evropske-volitve.html>, pristupljeno 08.05.2019.
7. „Crobarometar: HDZ sa najboljim rejtingom od kad je na vlasti“, *NI Hrvatska*, 25.04.2019, <http://hr.n1info.com/Vijesti/a397604/Crobarometar-HDZ-s-najlosijim-rejtingom-otkad-je-na-vlasti.html>, pristupljeno 29.04.2019.
8. „Da li će Srbi dobiti svog prvog poslanika u parlamentu EU“, *Blic*, 28.04.2019, https://www.blic.rs/vesti/politika/da-li-ce-srbi-dobiti-svog-prvog-poslanika-u-parlamentu-eu/d8060m8?utm_source=blic_kat_vesti_ekonomija_sidebar&utm_medium=sidebar_najnovije_info, pristupljeno 04.05.2019.
9. Dennison, Susi and Zerka, Pawel (2019): *The 2019 European election: How anti-europeans plan to wreck Europe and what can be done to stop it*, European Council on Foreign Relations, February 2019.
10. „Ekskluzivno istraživanje Dnevnika Nove TV: Za koga bi glasali birači da su danas izbori za Europski parlament?“, *Dnevnik.hr*, 27.04.2019, <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/ekskluzivno-istrazivanje-dnevnika-nove-tv-evo-za-koga-bi-glasali-biraci-da-su-danas-europski-izbori---558713.html>, pristupljeno 29.04.2019.
11. „Glas žali zbog izlaska stranke Pametno iz kolaicije: Dat ćemo šansu IDS-u“, *Index.hr*, 31.08.2018, <https://www.index.hr/vijesti/clanak/glas-zali-zbog-izlaska-stranke-pametno-iz-koalicije-dat-cemo-sansu-idsu/2020991.aspx>, pristupljeno 04.05.2019.
12. Henjak Andrija, „Croatia: Negative results for the government coalition“ In: *The European Parliament Elections of 2014*, Cise 2014.
13. „Hrvatski suverenisti predstavili kandidate za europski parlament“, *Jutarnji Vijesti*, 07.04.2019, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/hrvatski-suverenisti-predstavili-kandidate-za-europski-parlament-zalazu-se-za-blokadu-srbije-ruza-tomasic-vjerujem-da-cemo-dobiti-dva-mandata/8701640/>, pristupljeno 07.05.2019.
14. „Huligani napali vaterpoliste Crvene zvezde na Rivi“, *Slobodna Dalmacija*, 09.02.2019, <https://slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split/clanak/id/588336/video-huligani-napali-vaterpoliste-crvene-zvezde-na-rivi-tukli-su-ih-na-stekatu-jedan-se-od-batina-spasio-skokom-u-more>, pristupljeno 07.05.2019.
15. „Igor Šoltes bo nosilec liste DeSUS na evropskih volitvah 2019“, *RTV Slovenije*, 22.03.2019, <https://www.rtvlo.si/slovenija/igor-soltes-bo-nosilec-liste-desus-na-evropskih-volitvah/483406>, pristupljeno 08.05.2019.
16. „Istraživanje: Tko bi danas pobijedio na izborima za Europski parlament?“, *NI Hrvatska*, 27.04.2019, <http://hr.n1info.com/Vijesti/a397984/Istrazivanje-Tko-bi-danas-pobijedio-na-izborima-za-Europski-parlament.html>, pristupljeno 29.04.2019.
17. Izbori za Europski parlament 2014, Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske, 25.05.2014, <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/#/app/eu-parlament-2014>, Pristupljeno 14.05.2019.
18. Jenko Tea (2015): „*Analiza volitev v Evropski parlament 2014: drugorazrednost volitev*“, *magistarsko delo*, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
19. „Konačni rezultati izbora članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske provedenih 26.svibnja 2019“, *Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske*, 05.06.2019, <https://www.izbori.hr/rezultati/index.html>, pristupljeno 15.06.2019.
20. Kustec Lipicer Simona, „Slovenia: Internal political crisis and the success of the opposition“ In: *The European Parliament Elections of 2014*, Cise 2014.
21. Lončar Andreja: „Šarec za Politico močno kritičen do Bruslja“, *SiolNET*, 16.04.2019, <https://siol.net/novice/slovenija/sarec-za-politico-mocno-kriticen-do-bruslja-495364>, pristupljeno 09.05.2019.

22. „Most – stranka koja je potresla Hrvatsku”, *AlJazeera Balkans*, 01.06.2017, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/most-stranka-koja-je-potresla-hrvatsku>, pristupljeno 03.05.2019.
23. „Mislav Kolakušić najavio kraj sudačke karijere: „Nemam ja tu što raditi, želim da me građani pošalju u Europski parlament“”, *Jutarnji Vijesti*, 10.04.2019, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/mislav-kolakusic-najavio-kraj-sudacke-karijere-nemam-ja-tu-sto-raditi-zelim-da-me-gradani-posalju-u-europski-parlament/8714519/>, pristupljeno 14.05.2019.
24. „Na EU izbore izlazi 17% građana, 16% vjerojatno“, *HRT*, 25.04.2019, <https://www.hrt.hr/507993/eu-izbori-2019/na-eu-izbore-sigurno-izlazi-17-graana-16-vjerojatno>, pristupljeno 07.05.2019.
25. „Naš stav je jasan: želimo dostojanstveno odati počast žrtvama i u Jasenovcu i u Bleiburgu“, <http://www.hdz.hr/vijest/nacionalne/nas-je-stav-vrlo-jasan-zelimo-dostojanstveno-odati-pocast-zrtvama-i-u-jasenovcu-i>, pristupljeno 03.05.2019.
26. Perepechko S. Alexander, Vladimir A. Kolossov, Craig ZumBrunnen, „Remeasuring and rethinking social cleavages in Russia: Continuity and changes in electoral geography 1917-1995“, *Political Geography*, Vol. 26, Amsterdam 2007, 180-203.
27. „Predsjednica o špijunskoj aferi: Propast arbitraže o granici sa Slovenijom je pravosudni skandal“, *novilist.hr*, 09.04.2019, <http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Predsjednica-o-spjunskoj-aferi-Propast-arbitraze-o-granici-sa-Slovenijom-je-pravosudni-skandal>, pristupljeno 07.05.2019.
28. „Program Živog zida“, *Živi zid*, 2019, <https://www.zivizid.hr/program/>, pristupljeno 03.05.2019.
29. Ramet Sabrina (1999): *The radical right in Central and Eastern Europe since 1989*, University Park, PA: Pennsylvania State University Press.
30. Statut Hrvatske demokratske zajednice, 26.05.2018, http://www.hdz.hr/sites/default/files/hdz_statut_2018.pdf, pristupljeno 03.05.2019.
31. „Statut Socijaldemokratske partije“, 2018, <http://www.sdp.hr/wp-content/uploads/2018/04/Statut-SDP-2018.pdf>, pristupljeno 03.05.2019.
32. Srzić Ante: „Predsjednica oštro osudila izjavu Antonija Tajanija o talijanskoj Istri i Dalmaciji“, *tportal*, 11.02.2019, <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/predsjednica-ostro-osudila-izjavu-antonija-tajanija-o-talijanskoj-istri-i-dalmaciji-foto-20190211>, pristupljeno 07.05.2019.
33. „SDS na seji predstavila listu kandidata SDS za evropske volitve; na listi sta tudi kandidata iz SLS“, *Demokracija*, 30.03.2019, <http://www.demokracija.si/fokus/sds-je-na-seji-predstavila-listu-kandidatov-sds-za-evropske-volitve-na-listi-sta-tudi-kandidata-iz-sls.html>, pristupljeno 08.05.2019.
34. „Statut Socialnih demokratov“, 2013, <http://www.socialnidemokrati.si/wpcontent/uploads/2015/04/Statut-SD.pdf>, pristupljeno 08.05.2019.
35. „Statut Levice“, 2017, <https://www.levica.si/statut/>, pristupljeno 08.05.2019.
36. Šokić Ivan: „Prvak SNS Zmago Jelinčić igra nacionalista, klanja pa se pokojnemu komunističnemu diktatorju Titu in finančno podpira migrante“, *Demokracija*, 05.08.2019, <http://www.demokracija.si/slovenija/zmago-jelincic-igra-nacionalista-klanja-pa-se-pokojnemu-diktatorju-titu-in-financno-podpira-migrante.html>, pristupljeno 09.05.2019.
37. „Volitve v Evropski parlament 2014“, *Državna volilna komisija*, 25.05.2014, <http://www.volitve.gov.si/ep2014/>, pristupljeno 09.05.2019.
38. „Volitve poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament 26.5.2019 - izidi glasanja za celotno Slovenijo“, *Državna volilna komisija*, 05.06.2019, <https://volitve.gov.si/ep2019/#/rezultati>, pristupljeno 15.06.2019.

39. „Živi zid se i dalje zalaže za izlazak Hrvatske iz EU I NATO”, *Blic*, 30.04.2018, <https://www.blic.rs/vesti/svet/zivi-zid-se-i-dalje-zalaze-za-izlazak-hrvatske-iz-eu-i-nato/yntkgel>, pristupljeno 07.05.2019.

ELECTIONS FOR THE EUROPEAN PARLIAMENT 2019. CROATIA AND SLOVENIA

Summary: Elections for the European Parliament will be held for the ninth time from 23-26. May 2019. There will also be two representatives of the former Yugoslav federation, Slovenia and Croatia. In Slovenia, elections will be held for the fourth time since joining the Union in 2004, while in the EU's youngest member, Croatia, this will be the third election since joining 2013. The aim of this paper will be an analysis of the mentioned elections, which will include an analysis of the election results, then the election campaign of all relevant political factors, the most important topics in public discourse, both internal and external political. In this context, there are also issues of relations between political actors in these two countries towards the Brussels administration, important geopolitical players, such as NATO, the United States, Russia and China, and the relationship to further enlargement of the Union, especially to the countries of the former Yugoslavia with a special focus on Serbia. There will be other open issues, especially border disputes, as well as other topical issues relevant to the electoral process.

Key words: European Parliament, elections, Slovenia, Croatia, Eurointegration.